

Lazăr Şaineanu

Importanța antropologică a basmelor.

De cînd frații Grimm au dat impulsul pentru adunarea poveștilor populare, colecțiunile de basme au sporit continuu și astăzi mai că nu există popor, care să nu fi dat contigutul său de materiale folklorice. Nu numai popoarele europene, dar Chineji și Japoneji, Hotenotoji și Eskimoși, Americani și Australieni au fost explorați sub raportul tradițional.

Și lucru remarcabil!

Analogiile mistice cele mai izbitoare, incidentele miraculoase cele mai caracteristice au eșit la iveală în basmele unor popoare, cari n-au venit niciodată în contact unele cu altele. În acest mod basme cunoscute antichității clasice, ca Amor și Psyche, orîmitul lui Polifem, s-au putut regăsi la popoare independente în timp și în spațiu.

Asemenea coincidențe nu pot proveni decît de la un mod general de a vedea și simți lucrurile, de la natura umană, care, sub toate climatele, rămîne esențial aceeași. Identitatea amănuntelor indispensabile să datorește dar unei necesități psihologice: pretutindenea oamenilor, pe aceeași treaptă de cultură, văd prin aceeași prismă unele fenomene și ast-fel să explice și unele credințe, respîndite pe întreaga suprafață a globului.

Acum un secol unul din cei mai adînci cugetători ai Italiei, Giambattista Vico, enunțase acest principiu de universalitate a naturii umane: *«La mente umana e naturalmente portata a dilettarsi dell'Uniforme. Idee uniformi nate appo intieri popoli tra essi loro*

non consciuti, debbon avere un motivo commune di vero». Și stabilise în acelaș timp legea de progresiune inversă, între imaginațiune și rațiune: «*La fantasia tanto è più robusta, quanto è più debole il raziocinio* 1).

Rolul preponderent al fantaziei în cugetarea sălbaticului ne explică, cum e plecat a crede toate și cum nimica nu-i pare absurd. El împărtășește cu copilul pornirea de a inzebra lucrurile cu simțiri și pasiuni, în neputința de a înțelege acțiunea și mișcarea fără voință și consciință. Pentru omul primitiv nimica nu există în stare inertă, totul e plin de viață.

Chiar pentru un popor atît de înaintat în cultură ca Grecii anticî un prisos de viață circula în toată creațiunea și sub pașii sprintenei lor imaginațiunii totul arăta urma unei divinități: soarele nu era pentru ei — precum nu-i nici pentru poporul nostru — o masă inertă de foc, ci maiestosul Helios ce-și mină zilnic caii săi focoși pe bolta cerească. «Acele piscuri le umpleau orcadele, o driadă muria cu fie-care arbore, și din urmele drăgălașelor naiade țîșnea spuma argintie a torentelor. Acel dafin implora odinioară ajutor, fiica lui Tantal tace în această stîncă, jalea Syringei răsună din acea trestie și durerea Philomelei din acea dumbravă» 2).

Animismul devine ast-fel factorul creator al mitologiilor și superstițiunilor: el identifică natura umană cu cea animală, admițînd conform metempsicosei, tranzițiunea sufletului omenesc în animale și supraviețuirea-î în plante și această continuitate vitală a individului formează unul din motivele cele mai poetice în cîntece și basme.

Dragostea iubiților nenorociți nu moare odată cu dinșii și din mormintele lor răsar, ca martorul supraviețuitor al nestrămutatei lor afecțiunii, doi arbori, cari își împreună ramurile:

Iar din el, frate, a eșit
Un brad verde cetinat,
Pe biserică plecat
Și din ia o viișoară,
Inflorită mlădioară,
Ce din zori și până-n seară
Pe biserică s a 'ntins
Și cu bradul s-a cuprins 3).

1). *Scienza Nova*. Firenze, 1847, p. 48, 53, 55.

2). Schiller „Zeii Greciei“.

3). Alexandri, *Poesii populare* p. 20—24: „Inelul și Năframa“.

Tot ast-fel în basme, din cadavrele copiilor ucişi răsar doi mindri brazî, cari, ca marturi muţi ai nelegiurii săvirşite, umplu de nelinişte şi groază inimele ucigaşilor.

Animalele n-aŭ chipul şi graiul omeneşc, dar ele pot căpăta şi unul şi altul, fără a-şi perde individualitatea lor. Omul naturei convorbeşte cu vitele ca şi cum ar fi oameni, şi Indianul din America de Nord discută cu calul parc-ar fi o fiinţă. Ursul poate lua figura omenească şi chiar unire sexuală între om şi animalele inferioare nu-î exclusă ⁴⁾.

Animizmul nu să mulţumeşte numai a identifica pe om cu animalul, dar el însufleteşte arborii şi plantele, şi chiar natura moartă inviază şi respiră : munţi, izvoare şi păduri sunt toate locuite de spirite, de zei şi zine.

Lumea cerească nu-î deosebită de cea pămîntească şi tendinţa de personificare universală ne înfăţişează soarele şi luna ca fiinţe omeneşti, oare-cum ca flăcău şi fată, ca soră şi frate, cari să iubesc (după cum în mitologia greacă luna să îndrăgeşte de Endymion) şi spre a scăpa de incest, rămin de a-pururea despărţiţi :

Zi şi noapte plin de dor,
Arşi de foc nestingător.
Vecnic să vă alungaţi,
Cerul să cutreeraţi,
Lumile să luminaţi ⁵⁾

După un basm muntean, Luceafărul de ziuă a fost odinioară Busuioc fiul împăratului şi luceafărul de noapte Siminoc, fiul roabei, a căror naştere minunată să făcu în acelaş timp şi cît fură în viaţă, trăiră în cea mai strinsă frăţie ⁶⁾.

Fenomenele fizice, ca vintul, viforul şi gerul, duc o viaţă intru toate asemenea omului: ele vorbesc, mănincă, să căsătoresc şi aŭ copii. În basmul muntean «Omul de piatră», să face ast-fel portretul vintului de primă-vară : «Un flăcău frumos cu părul lung de aur, cu aripi de argint şi cu un băţ în mină împletit cu tot felul de erburî şi flori. Cum intră în casă, zice măsei : «Mamă, mie-mî miroase a om de pe tărîmul celă-lalt...»

Şi cind voinicul să intoarce cu isprava făcută «iată că să

4). Tylor, *Civilisation primitive*, Paris, 1876—78, vol. I, 330, 483 şi 543 ; vol. II, p. 306.

5). Alexandri *Poesii populare*, p. 27—31. Soarele şi luna.

6). Ispirescu, *Basme*, p. 380—386.

întilnește cu 3 inși. Pasă-mi-te era Vintul, Căldura și Gerul. El își luă căciula din cap și cu multă plecăciune: «Noroc bun să dea D-șeu nea Vintule!» «Cale bună, dragul meu», îi răspunse vîntul.

Un factor mitopeic de prima ordine este și *visul*, care tinde a da proporțiunii colosale Incururilor neînsemnate, ce le țese și împletește în chipurile cele mai variate, și produce acele combinațiuni fantastice atît de analoage fenomenelor miraculoase din basme.

Poetul roman revarsă tezaure de poezie, cînd descrie palatul *Somnului*, unde locuiește împăratul viselor, într-o peșteră adincă în coasta unui munte din țara Cimerienilor, înconjurat de ceață și cufundat în adincă tăcere. În fundul peșterii curge cu șoapte somnoroase riul Lethe; iar la intrare cresc macul și erburile, adormitoare, pe care noaptea le soarbe și le respindește pe pămînt odată cu umbrele sale. Pe un pat de abanos odihnesc, în puf moale, membrele lincede ale zeului și împrejură-i zac Visele cu forme deșerte tot atît de numeroase ca spicele toamnei, ca frunzele pădurei său ca nisipul de pe țărmurile mării . . . .

Somnul are o mie de copii și printre ei *Morfeu* poate lua chipul orî-cărui muritor. Nimeni n-ar ști să imiteze mai bine ca dînsul și umbletul și fața și glasul și portul și chiar vorbele cele mai obicinuite: dar el nu poate imita de cît pe oameni. Un altul ia chipul de feară, de pasere, de șarpe cu lungi încolăcirî. Un al treilea, *Phantasos*, să prefacă în pămînt, în piatră, în apă, în lemn: el imitează lucrurile neînsuflețite... 7)

Iată aci unul din elementele fundamentale ale basmelor, *metamorfozele*, atît de dese în mitologia clasică și în poveștile populare și care reprezintă toate domeniile naturii într-o continuă mobilitate. Teoria acestor transformări, ale căror aspecte multiple constituie fondul operei lui Ovidiu, poetul o expune ast-fel, conform sistemii lui Pitagora:

«Totul să schimbă, nimic nu piere; spiritul rătăcește din loc în loc și însufletește toate corpurile: el intră din om în animal și din animal în om, dar nu moare nici-odată. Intocmai ca ceara moale, ce primește miî de forme și sub acele forme variate ră-

7). Ovidiu, *Metam.* XI, 635—645.

mâne totdeauna aceeaşi, tot sufletul rămîne acelaş în toate colindările sale sub forme diferite şi în corpuri diferite»⁸⁾.

Această credinţă în *metempsicosă*, transmigraţiunea sufletelor, pe care o găsim de o potrivă în India şi în Egipt precum şi la popoarele indigene din Africa şi America⁹⁾, a fost asemenea un factor însemnat în plămuirea poveştilor, a căror realitate e ast-fel motivată prin seria de transformări perpetue. Cel mai vechi basm egiptean («Ceî doi fraţi») să întemeiază pe această credinţă a metempsicosei, a cărei urmă le regăsim chiar într-un fragment din poema filosofică «Despre natură» a lui Empedocle (sec. V a. Cr.): «E o lege a Ananghei, un decret străvechiu al zeilor, decret etern şi întărit cu jurăminte solemne. Dacă vre unul dintre demoni, cari au primit o vieaţă lungă, a pingărit, din rătăcire, membrele sale cu singe său a jurat strimb, el e alungat departe de zeî în timp de 30,000 de ani şi el naşte succesiv în corpuri de diferite specii, cutreierînd una după alta căile anevoioase ale vieţii. Astfel eu însu-mi astăzi sint un fugar rătăcind departe de zeî, sclavul Discordiei furioase. *Am fost deja băiat, fată, arbore, pasere şi peşte mut în mare*¹⁰⁾.

Tipul clasic al metamorfoselor e *Proteu*, dumnezeescul fiu al lui Neptun, care a primit darul de a putea îmbrăca orî-ce formă: cînd a unui flăcău, cînd a unui leu sau mistreţ furios, cînd a unui şarpe sau taur; cînd a unui arbore sau stînci şi cînd a unei ape sau flăcări mistuitoare¹¹⁾.

Despre dinsul ne povesteşte străvechiul poet: «Umblă pe aici un bătrîn de mare, care spune adevărul, nemuritorul Proteu Egipteanul, care cunoaşte adîncimile mării întregi şi este sluga lui Poseidon.... Şi să va încerca să să prefacă în toate lighioaiele, cite să nasc pe pămînt şi în apă şi în foc cumplit arzător.... Bătrînul nu-şi uită vicleanul meşteşug, ci în adevăr întiiu şi întiiu să făcu leu cu frumoasă barbă, iar pe urmă balaur şi pardos şi mare porc sălbatic; să făcea şi apă umedă şi copac cu frunzele în sus....»¹²⁾.

8). Ovidiu, *Metam.* XV, 165—172.

9). Tylor, op. cit. vol. II, p. 3—21.

10). Mullach, *Fragmenta philosophorum graecorum* ed. Didof, tom. I, fragmentul *Περὶ ἐμψυχώσεως* (v. 1—12).

11). Ovidiu, *Metam.* VIII, 672—677.

12). *Odyssea* IV, 351—370 (traducerea după Caragiani); cf. şi Virgiliu, *Geor-*

Visele joacă un rol însemnat și în basmele noastre. În povestea bănățeană «Roș-Impărat și Alb-Impărat» împăratul discută cu învățații despre adincimea viselor și fie să scape în două rînduri împărăția de primejdie cu visele ei «cari negreșit vin de la D-zeu». Visul nu-i în povești decît un antemergător al realității viitoare ¹³).

Ast-fel este interesantul basm muntean, intitulat «Visul», care a fost analizat de d. Hasdeu ¹⁴). Prin caracterul său profetic el aduce aminte de un alt vis raportat de Cicerone ¹⁵) și considerat de oratorul roman ca o pură inspirațiune divină («Quid hoc somnio dici potest divinius! »). Ca tipul unor asemenea vise să poate considera episodul biblic relativ la Iosif, care tălmăcește diferitele sale vise cu soarele, luna și cele unsprezece stele sau cu vacile grase și vacile slabe. Iar despre vise în genere să pot repeta cuvintele înțeleptei Penelope: «Cit despre vise, ele sînt îndolnice, șovăitoare și nici nu să cam implinesc toate oamenilor; că sînt două feluri de porți pentru visele cele fără de fire: unele sînt făcute de corn, iar celealte de fildeș. Cari dar dintre ele vin prin fildeșul cel pilit, acestea înșală aducînd vorbe neimplinite; iar cari es prin cornul cel cioplit, acestea să implinesc cu adevărat, cînd le vede vr-unul dintre muritorii...» ¹⁶).

Și precum omul din popor crede în vise, tot ast-fel el este dispus a da crezămînt basmelor, cari capătă în inchipuirea-î apariența realității sau cel puțin a unei posibilități dintr-o lume de mult trecută.

Am rugat pe unul dintre bunii noștri scriitori de basme să-mi descrie starea psihologică a povestitorului său, interesul și emoțiunile sale în cursul narațiunii, participarea sa instinctivă la momentele tragice și comice ale povestirei spre a putea constata astfel, pînă la ce grad omul din popor își asimilează elementul fantastic și-î dă caracterul realității. Și iată ce-mi comunică în această privință d. Dum. Stăncescu.

gice IV, 387—450. Proteul roman este *Vertumnus*, despre care vezi Ovidiu *Metam.* XIV, 640—682.

13). Vezi Schott, *Wallachische Märchen*, No. 9; Ispirescu, p. 380, și Fundescu, p. 55, 73.

14). Hasdeu, *Etim. magnum Rom.* s. v. basm.

15). Cicero, *De divinatione* I, 27.

16). *Odyseea* XIX, 560—568.

«Dintre toţi cei de la cari am cules basme, figura cea mai originală e *Ioniţă a lui Radu Cojocaru*. Tatăl său fusese pădurar la tatăl mamei, care stăpinea până acum ciţi-va ani moşia Chirculeşti din Vlaşca. Acolo m-am imprietenit cu el, de cind eram mic copil.

«A trecut vreme până să încep a scrie basme. Atunci ducindu-mă o dată la ţară, m-am repezit la Ioniţă şi i-am zis să-mi spue ce ştie. N-a făcut nazuri, mi-a răspuns că ştie şi că-mi spune.

«Parcă-l aud începînd :

A fost o dată, cucoane Mitică,

„Cînd scria musca pe perete

„Mai minciunos cine n-o crede. .

«A fost un popă şi o preuteasă ; preoteasa cică ar fi avut stem de frumoasă ce era, şi fie-sa—c-aveau o fată—era leită poleită mă-sa....

«Şi urma basmul rar spus, frumos, dînd Ioniţă calitative potrivite cu situaţiile, zicînd : «hoţul de popă injurîndu-l une-orî, cînd îi să părea lui, induioşat parcă cu cite un biată», cu cite «ia săraca, ce era să facă ca o muere slabă ce era?... De vorba de vre-un smeu orî de altă dihanie urită, incrunta sprîncenile şi spuma cu vorba, cu figura, cu gesturi une orî, *trăia* parcă groază personajile ce să aflaū, în poveste, fată cu spurcăciunea.

«In ce privesce felul lui *de a trăi* ce spunea, imi aduc aminte de un basm, ce-mi povestea o dată, in care personajile erau animale şi pe care nu l-am putut scrie fiind afară din cale trivial. La un loc era o vulpe, pe care o ţinea în puterea lui un lup, şi care, ca să scape, îl sperie cu un urs, ce s-ar fi aflat la spatele lui. Lupul neputîndu-se întoarce să vază, o luase la fugă, iar vulpea ţipa la el :

— Păzea, păzea, lupule . . . . ha . . . . ha . . . . ha ! te-a prins, va! de capul tău . . . .

«Ioniţă mima scena, făcea un haz de frica lupului, striga cu vulpea şi sfîrşea basmul rizînd de păcăleala celui păcălit».

Aci avem a face cu un bărbat şi totuşi el trăieşte cu personajile basmelor sale. Să înţelege că elementul emoţional va fi mult mai puternic la femeie şi mai ales la femeia în vîrstă, la babe şi la bunicî. Din nenorocire, acest izvor atît de fecund al imaginaţiunii populare, din cari aū sleit cu prisos un Grimm şi un Pitré, a rămas la noi aproape neexploatat. De aceia mă voiū mîrgini a adăuga la profilul băsmăşului romîn, portretul povestitoareî siciliene, a Palermitanei *Agatuzza Messia*, aşa cum a fost creionat de Pitré.

La Messia (aşa să numia povestitoarea) era o femeie înain-

tată în vîrstă, care învățase din copilărie de la o bunică a ei o sumă de basme, care bunică le știa de la o străbunică și aceasta de la un strămoș. Ia nu știa carte, dar avea o memorie excelentă și povestea într-o limbă atît de nimerită, în cît punea în uimire pe cîrturari. În fie-care zi, iarna și vara, după ce să întorcea de la biserică—căci era foarte evlavioasă—să apuca de povestit. «Ia știa miî de basme și nu uitase nici unul. Le spunea toate cu grație, vervă, căldură și expresiunea ce avea la 20 de ani. Era o mimică uimitoare, o mișcare continuă din ochi, din brațe, din picioare, din întreaga-î ființă, o schimbare perpetuă de atitudini o necurmată agitațiune a corpului, care să pleca, să înălța, colinda prin odaie, s-așternea mai mai la pămînt sau sălta parc-ar fi vrut să zboare. Voacea-î lua toate tonurile, percurgea toate gamele, cînd dulce și gravă, cînd domol și solemn sau repede și gălîind; cînd înduioșată și inspăimîntată, cînd vibratoare și veselă ca un hohot de ris. Ia să pricepea mai ales să imprumute toate accentele, toate intonațiile personajilor sale¹⁷⁾.

Basmele, prin coprinsul lor în parte comun întregii omeniri, prin fondul lor antropologic, conțin o parte însemnată a credințelor umanității primitive. Cercetările antropologice au dovedit, că multe din credințele și obiceiurile sălbaticilor moderni să regăsească în mituri și povești; de asemenea că trăsăturile fantastice și absurde dintr-însele aparțin unei stări mintale ce le consideră ca reale și normale.

Ast-fel să regăsească în basme urme de antropofagie (Soarele însu-și e un uriaș antropofag); de incest și pruncucideri. Intilnim în visele și credințele străvechi ca niște ecouri dintr-o lume de mult dispărută. Ast-fel credința universală despre puterea monștrilor asupra corpurilor cerești, asupra soarelui și lunii, pe care le pot fura sau minca, producînd eclipse, o conține basmul muntean «Greuceanu», care începe cu aceste cuvinte: «În zilele împăratului Roș, Zmeii furaseră soarele și luna de pe cer...» și eroul aflînd că monștrii le ascuseră într-o culă din Codrul Verde, pătrunde acolo și «luă în mina dreaptă soarele și în cea stîngă luna, le aruncă pe cer și să bucură cu bucurie mare»¹⁸⁾.

17). Pitřé, *Fiabe, novelle e racconti siciliani*, vol I, prefața și Marc Monnier, *Les contes populaires en Italie*, Paris, 1880 p. 7.

18). Ispirescu, p. 218 și 224; cf. Tylor I, 353 și 376

Credinţa antropologică în *farmece* şi vrăji, de unde rezultă Doomorfismul fiinţelor umane ca pedeapsă pentru nesupunere sau răzbunare (prefacerea femeii în gheonoae şi în scorpie. a omului în urs; sau osîndirea nemeritată de a purta un inveliş animal (de şarpe, porc, bufniţă, etc.), dar aceasta numai pentru un termen hotărît, cînd să sfarmă farmecele şi fiinţa revine la starea-î anterioară.

O adormire provizorie sau o *leturgie* seculară nu numai a împăratului şi a curţii sale, dar chiar şi a întregii ţări, să datoreşte mai mult fatalităţii; dar în puterea vrăjitorului stă iarăşi de a petrifica fiinţele animale sau umane, după care urmează o înviere inevitabilă a eroului, operată obicînit prin apa vie sau mai rar cu ajutorul singelui, care funcţionează în basme ca un fel de remediū universal.

Dintre culori cea *roşie*, culoarea singelui, joacă în basme un rol demoniac. Diavolul însuşi să înfăţişează sub chipul unui *om roş* şi el locuieşte în *Dealu-roş*¹⁹).

De aceia *omul roş* e privit de popor ca o piază rea, ca o mare primejdie. În povestea «Harap-Ălb» de Creangă: «Ține minte sfatul ce-ți dau; în călătoria ta o să ai trebuință și de răi și de buni, dar să te ferești de *omul roș*, iar mai ales de cel spin cît îi putea, să n-ai a face cu dinșii, căci sînt foarte șugubeți».

Același lucru într-o superstițiune din Moldova: «De *om roș* spin și însemnat (chior, ciunt etc.) să te ferești, că-î buclucaș²⁰).

Împăratul, care poartă în povești acest epitet demoniac, e caracterizat ca cel mai crunt tiran al timpului său în opozițiune cu *Alb-Împărat*, reprezentantul popular al blîndeții și al dreptății. «Unii spuneau—zice Creangă în povestea citată că *Împăratul-Roș* avînd inima haină, nu să mai sătura de a vărsa sînge omenesc.. »

În timpul acestui Împărat să petrece lucruri afară din cale: zmeii fură soarele și luna²¹), Ca și demonul, Roș-Împărat afecționează enigmele și amenință cu peire pe protivnicul său, de nu va fi în stare să le deslege²²). În slujba sa stau monștri infernali ca *Jumătate-de-om*, care moare și inviază în același timp, și pe dinșul împăratul îl avea cel mai puternic în curtea și în oștirea sa²³).

19). Ispirescu „Măzărel Împărat“ și Sbiera „Dealu-Roș“.

20). *Șesătoarea*, An. II, p. 65.

21). Ispirescu, *Basme*, No. 31.

22). Schott, *Wallachische Märchen*, No. 9.

23). Fundăscu, *Basme*, No. 3.

Fata cu *urechia roșă* moartă fiind, să ridică la mezul nopții din coșciug cu un rit ca de porc și amenință pe paznicul ei ²⁴⁾.

Cu un cuvânt, *roșul* nu-î lucru curat, e un sem rău, e o piață rea, și omul cu *părul roș* trebuie evitat: «Băiatul auzise încă de mai înainte, că oamenii cei însemnați, precum orbi, chiorii, ciunții, șchiopii, stingacii, spini, cei cite cu un ochi alb și altul negru, cite cu o musteață albă și una neagră sau *roșă*, și cei cu *barbă roșă* ca para focului iar cu *părul capului negru* ca pana corbului, sunt foarte răi la inimă și primejdioși ²⁵⁾.

Intr'o poveste ardeleană «Nu știu împărat», un om bătrîn sfătuește pe fiul său la ceasul morții să să ferească a sluji la oameni cu *părul roș*, căci aceia sint oameni răi». Și într-adevăr, erau zmei cu chip de oameni ²⁶⁾.

Tot ast-fel în povestea sâsească «Cei trei inși cu barba roșie», un om îmbrăcat într-o manta cenușie sfătuește pe cei trei feciori ai unui bătrîn sărman «să să ferească de oameni cu *barba roșă*, că nu-î lucru curat». Și într-adevăr, cei trei inși cu barba roșie erau trei *draci*, iar omul cu mantaua cenușie era însuși Dumnezeu ²⁷⁾.

În poveștile maghiare țiganul trădător e poreclit *cavalerul roș* și dracul poartă în aceleași povești o tichie *roșie*. O zicătoare ungurească sună: Cine roș, minz roș, *om roș*, nici unul nu-î bun ²⁸⁾.

Intr-o poveste sud-slavică figurează *Vintul-Roș*, ființă îngrozitoare, care minca oameni și-î chinuia cumplit... ²⁹⁾

Lucrul, de alminterea, să explică foarte lesne. Părul roș este o excepțiune și poporul vede în cei roșcați un ce particular și extraordinar, împreunat mai ales cu însușiri răle.

Proverbul «Om roș și cine linos mai bine mort de cit cunoscut există la Franceji și la Italieni: *Uomo rosso e cane lanuto più tosto morto che conosciuto*. Intr-o poemă latino-germană de pe la anul 1000, Ruodlieb, figurează deja maxima: «Non tibi sit *rufus* unquam *specialis amicus*» ³⁰⁾.

24). Stăncescu, *Basme*, No. 23.

25). S. Fl. Mavian, *Biblioteca copiilor*, No. 20: „Bârnușca“.

26). *Biblioteca Tribunei*, No. 31.

27). Haltrich, *Märchen aus dem Sachsenlande*. Wien, 1885, No. 2.

28). Jones and Kropf, *Magyar Folk-tales*. London, 1886, p. 329.

29). *Archiv für slavische Philologie*, An. II, No. 16.

30). Andree *Ethnographische Parallelen und Vergleiche*. Neue Folge. Leipzig, 1889 p. 261—273.

Intr'o poveste bască «cele 12 mistere» diavolul poartă numele de *Seigneur-Rouge* şi corespunde ast-fel întocmai omului roşcovan din versiunea munteană mai sus citată ³¹⁾.

Dar deja la vechii Egipteni, diavolul să numesce *Cel roş*, iar oamenii cu părul roş erau consideraţi ca aparţinînd lui *Typhon* adecă demonului ³²⁾.

Avem dar aci unul din acele fenomene generale de natură antropologică, ce le putem regăsi la rasele şi la popoarele cele mai diferite.

31). Vinson, *Le folklore du pays basque*. Paris, 1883, p. 11.

32). Eben, *Uarda*, nota la p. 58.